

JINDŘICH MATIEGKA.

Świat naukowy czeski święcił w tym roku sześćdziesięciolecie swego przedstawiciela antropologii, urodzonego dnia 31 marca 1862 roku. Wybitny ten uczony otrzymał placówkę naukową stosunkowo niedawno, gdyż dopiero w roku 1908. Wtenczas to zdołano przełamać opór Ministerstwa Wyznań i Oświecenia w Wiedniu; obsadzono osieroconą i od śmierci IZYDORA KOPERNICKIEGO niezajętą katedrę antropologii w Krakowie i utworzono nowe katedry w Wiedniu i Pradze. Do tego czasu Jubilat mógł się zajmować antropologią — tylko ubocznie, początkowo jako prowincjonalny lekarz praktyk, później jako lekarz miejski w Pradze i wkońcu jako protomecyk krajowy. Te, tak niekorzystne warunki rozwoju antropologii w Czechach, nie mogły się nie odbić na rozmiarach dorobku naukowego. I choć Kraków również dopiero w r. 1908 otrzymał katedrę etatową, a obecnie ją zajmujący senior antropologów polskich prof. JULJAN TALKO-HRYNCEWICZ, aż do tego czasu pracować musiał jako lekarz w Troicko-Sawsku za Bajkałem, to jednak nie należy zapominać, że nasza pierwsza katedra zaczęła działać już dużo wcześniej. Jeszcze przed narodzeniem Jubilata rozpoczął swe wykłady prof. JÓZEF MAJER, a w roku 1873 przystąpiono do stworzenia komisji antropologicznej i do organizacji pierwszej ankiety, tworzącej podstawy antropologii naszej. Dlatego też, chcąc ocenić ogrom zasług Jubilata dla antropologii czeskiej, nie można porównywać antropologii czeskiej z polską.

Antropologja czeska została stworzona ofiarną pracą tego niezmiernie zasłużonego człowieka. Napisanie oceny jego działalności jest zarazem napisaniem studjum krytycznego o antropologii czeskiej wogóle. Niestety dla tej ciekawej i wdzięcznej pracy, nie rozporządzamy tu we Lwowie jeszcze dostatecznymi materiałami.

Dlatego też muszę się ograniczyć do kilku ogólniejszych faktów, charakteryzujących działalność i poglądy naukowe prof. MATIEGKI.

Początek jego działalności naukowej, należy do okresu tak zwanego wielkiego kryzysu w antropologii po śmierci PAUL'A BROCA. Antropologja nagromadziwszy olbrzymie materiały i nie znając jeszcze subtelnych metod statystycznych, których opracowywanie rozpoczynała wówczas późniejsza biometryczna szkoła angielska, nie posiadała również i wielkich zestawień DENIKER'A i RIPLEY'A, i zaczynała wątpić zarówno w możliwość przeprowadzenia analizy składu ludności, jak i w określanie przynależności rasowej osobników. Ten stan depresji ogólnej i zwątpienia w celowość dalszego pomnażania przyczynków z zakresu kranjologii i techniki pomiarów w łączności z rosnącą świadomością, że zadaniem właściwym antropologii jest badanie człowieka jako podłoża zjawisk społecznych, spowodował wielką ekspansję antropologii w kierunkach prehistorji i etnografji. Ten duch czasu zaznacza się bardzo wyraźnie zwłaszcza w pierwszych dwu dziesięcioleciach pracy naukowej prof. MATIEGKI. Zagadnienia prehistorji absorbują go bardzo i wyciskają wybitne piętno na całej jego działalności naukowej, być może nawet i ze szkodą dla antropologii Czech współczesnych. Fakt ten jest jednak zupełnie zrozumiały, jeśli się uwzględni, że prehistorja, osiągnąwszy w Czechach bardzo wysoki stopień rozwoju, musiała wywierać wpływ przemożny na nauki pokrewne, wyzyskując je niekiedy nawet i dość jednostronnie.

Jakkolwiek prof. MATIEGKĘ do przedstawicieli szkoły francuskiej w antropologii zaliczyć należy, to przecież głębokiej znajomości prehistorji słowiańszczyzny zawdzięczać musimy to, że nie znajdujemy go wśród zwolenników teorii celto-słowiańskiej. Wraz z LUBOREM NIEDERLEM broni on oddawna poglądu, że Słowianie *dawni reprezentowali pod względem antropologicznym typ północnoeuropejski*. W czasie dyskusowania tego zagadnienia na kongresie antropologicznym w Weimarze w roku 1912, miałem możność bliżej zaznajomić się z nim i ująć ogólne wyniki ówczesnej dyskusji. Dalsze argumenty na korzyść tego poglądu referowałem z początkiem bieżącego roku w komisji antropologicznej Akademji Umiejętności. Obok LUBORA NIEDERLEGO, prof. MATIEGKA, ma wielkie zasługi około obrony i uzupełnienia poglądów znakomitego ANATOLA BOGDANOWA, który się jeszcze w latach sześćdziesiątych przeciwstawił autorytetowi A. RETZIUS'A, występując z tą tezą.

Dla scharakteryzowania ogólnych poglądów prof. MATEGKI, ograniczę się tylko do zaznaczenia, że jest on przedstawicielem kierunku progresywno-ewolucjonistycznego, łączącego się zupełnie harmonijnie z jego liberalnymi poglądami w stosunku do zjawisk społecznych. Oczywiście z temi ogólnemi poglądami należy połączyć uderzające nas nieco kładzenie zbytowego bodaj nacisku na zjawiska zbieżności, grożące niedocenianiem związków historycznych, i tłumaczenie zmian typu antropologicznego Słowian, nieuchwytnem i ogólnikowem pojęciem ewolucji, a nie dużo prostszym procesem substytucyjnym.

Wreszcie należy jeszcze dodać, że w tak żywej dla antropologii współczesnej sprawie matematycznych metod statystycznych, jak wszyscy zresztą antropologowie o przeszłości lekarskiej, nie należy on do bojowników tego nowego kierunku.

Wobec tego, że znajomość prac prof. MATEGKI zawsze stanowić będzie punkt wyjścia przy omawianiu antropologii czeskiej, dając poza bogactwem materiału i opracowań, też i podstawę dla zorientowania się w jej tendencjach rozwojowych, pozwolę sobie tu przytoczyć bibliografię wedle zestawienia podanego w jubileuszowym zeszytu „Národopisného Věstníka Českoslovanského“. (Rocznik XV, Zeszyt 2).

1. Crania Bohemica I. Praha 1891.
2. Příspěvky ku kasuistice příčinoslovi kopřivky. — Čas. lék. čes. XXX. 1891.
3. Hroby ze skrčenými kostrami v Čechách. — Český Lid I. 1892.
4. Zpráva o současné epidemii oparu lysivého (herpes tonsurans) u lidí a dobytka. Čas. lék. čes. XXXI. 1892.
5. Příspěvky ku poznání tělesné povahy obyvatelstva v sev. záp. Čechách. — Český Lid I. 1892.
6. O pravěkém užívání nástrojů a zbrani z kosti neb parohů. — Český Lid II. 1893. ¹⁾
7. Topografie předhistorických osad losovických. Čas. spol. přát. starož. čes. I. 1893.
8. Pohřebiště losovické z pozdní doby předhistorické. Český Lid II. 1893.
9. Lidožroutství v předhist. osadě Knovize. Památky archeol. XVI. 1893.
10. Über Asymmetrie der Extremitäten. Prager mediz. Wochenschrift XVIII. 1893.
11. Lebky z hrobů zelenických. Památky archeol. XVI. 1893.
12. Der Schädel des Samojedens Wasko. Mitt. d. anthr. Ges. Wien. 1893.

¹⁾ Wskutek braku odpowiedniej ilości czcionek czeskich w drukarniach lwowskich użyto niekiedy w spisie dzieł MATEGKI C z kursywy na oznaczenie C.

13. Lebky české ze XVI století (část II. Crania Bohemica). Rozpravy č. Akad. tř. II. 1893.
14. Uměle deform. lebka z Budyně. Rozpravy č. Akad. tř. II. 1894.
15. Co má vliv na váhu a délku novorozenců. Cas. lék. čes. XXXIII. 1894.
16. O tvarech srpů a jich užívání v době historické. Český Lid III. 1894.
17. O rozšíření kamenných nástrojů v Cechách a na Moravě vzhledem ku geolog. složení země. Český Lid III. 1894.
18. Archaeologické miscelly. Cas. spol. přát. starož. II. 1894.
19. Přispěvky ku poznání českého neolithu. Český Lid IV. 1895.
20. Tělesná povaha českého lidu. Národop. výstava českoslov. Praha 1895.
21. Nálezy laténské ze sev. zap. Cech. Památky archaeol. XVII. 1896.
22. Zkoumání kosti a lebek českých z kostnic venkovských. Rozpravy č. Akad. tř. II. 1896.
23. Vzrůst, vývin a tělesné vlastnosti a zdravotní poměry mládeže kr. hl. m. Prahy. Rozpravy č. Akad. II. 1897.
24. O době dospělosti dívek v Cechách. Věstník k. spol. nauk XV. 1897.
25. O některých příčinách různosti zdravotních poměrů v jednotl. částech města Prahy. Zdraví 1897.
26. O bronzových jehlách. Cas. spol. přát. starož. č. 1897.
27. Naleziště u Brozánek pod Mělníkem. Památky archaeol. XVII. 1897.
28. Počátky a postup. anthrop. studia obyv. zemi českých. Národop. sborník. 1898.
29. Co rozhoduje o pohlaví plodu. Thomayerova sbírka přednášek a rozprav č. 63, 64. 1898.
30. Über die Beziehungen zwischen Körperbeschaffenheit u. geistiger Tätigkeit bei Schulkindern. Mitt. d. Anthropol. Ges. Wien 1898.
31. První lebka z Cech s *Os malare bipartitum*. Věstník Kr. C. Spol. nauk 1899.
32. Přispěvek k anthropologii obyv. země české. Národop. sborník 1899.
33. Lebky žižické a archaeolog. a anthropol. třídění pozdní doby slovanské. Pam. archaeolog. 1899.
34. Doklad o pobytu diluv. člověka v okolí mělnickém. Věst. Kr. č. spol. nauk 1899.
35. O délce lidského života vzhledem ku poměrům pražským. Česká Revue III. 1900.
36. Tělesné ostatky P. J. Šafaříka. Cas. spol. přát. starož. čes 1900. (a v *Mittel. d. Anthropol. Ges. Wien* 1900).
37. O varietách a anomáliích tvrdého patra lidského. Věstník Kr. C. spol. nauk 1900.
38. Bericht über die Untersuchung der Gebeine Tycho de Brahes. Sitzgsber. d. k. böhm. Ges. d. Wiss. 1901.
39. Boj proti alkoholu v Cechách a jinde. Česká Revue IV. 1901.
40. Tycho de Brahe. Cas. spol. přát. starož. čes. 1902.
41. O nálezech mrtvol přirozeně zachovalých. Cas. spol. přát. starož. čes. 1902.
42. Über das Hirngewicht des Menschen. Sitzgsber. d. k. böhm. Ges. d. Wissensch. 1902.

43. O významu váhy mozkové u člověka. *Cas. lék. čes.* 1903.
44. O kranioskopické methodě Sergiově. *Pravěk* 1903.
45. Über die Bedeutung des Hirngewichtes beim Menschen. *Anat. Hefte XXIII.* 1904.
46. Über die Beziehungen des Hirngewichtes zum Berufe. *Polit. Anthrop. Revue* 1904.
47. Über Schädel u. Skelette von Santa Rosa. *Sitzungsber. d. k. b. Ges. d. Wissensch.* 1904.
48. Tělesné ostatky Jana Kolára. *Věstnik Kr. č. spol. nauk XVII.* 1904.
49. Über einen Fall von partieller Zweiteilung des Scheitelbeins beim Menschen. *Sitzgsber. d. k. b. Ges. d. Wissensch. XXVII.* 1905.
50. Vztahy váhy mozku ku tělesnému a duševnímu zaměstnání. *Haškovcova Revue neurolog.* 1906.
51. Über die an Kambildungen erinnernden Merkmale des menschl. Schädels. *Sitzungsber. d. K. Akad. d. Wissensch. Wien M. N. Kl. CXV.* 1906.
52. Mezinárodní shoda kranimetr. *Pravěk.* 1907.
53. Dr. E. Grégr jako anthropolog a fysiolog. *Cas. lék. čes.* 1907.
54. Über Parallelen zwischen der nordamerikanischen und der mitteleuropäischen steinzeitlichen Keramik. *XVI. Internat. Amerikan. Congress. Wien* 1908.
55. O významu a užitečnosti studia somat. anthropologie. *Příroda VII.* 1909.
56. K otázce o stáří lebky kobylišké. *Cas. přát. starož. č.* 1909.
57. O deformování lebek zvláště s ohledem na praehist. lebky. *Cas. přát. starož. č.* 1909.
58. Posudek anthropologický o nálezu kosti lidských v kostele sv. Petra a Pavla v Čáslavi. *Pam. arch. XXIV.* 1910.
59. O tělesném rázu praeh. obyvatelstva zemi českých. *Rukověť české arch. Buchtela a Niederle* 1910.
60. O vzrůstu praeh. obyvatelstva zemi českých. *Pravěk* 1910.
61. Význam sbírky praeh. zvířeny a květeny. *Cas. spol. př. starož. čes.* 1910.
62. Ochrana materiálu somatologického. *C. let. mus.* 1910.
63. Nynější stav otázky identifikace pozůstatků Žižky z Trocnova. *Cas. lék. čes.* 1911.
64. Novější směry a názory o kranilogii. *Pravěk* 1911.
65. Program praehistorické demografie. *Pravěk VIII.* 1912.
66. Physische Anthropologie d. Slaven im 9—12 Jhrhd. *Korr. Bl. d. D. Ges. f. A. E. U.* 1912.
67. Pozůstatky slavných mužů a žen a jich identifikace. *Lidové rozpr. lék. č.* 108. 1912.
68. Nálezy u rousovického cukrovaru poblíže Mělníka. *Pam. arch.* 1913.
69. Duše a tělo. V knihovně *Duch a Svět. č. 3., Praha* 1913.
70. Über die Identifikation d. Gebeine Žižkas unter Anwendg. d. Stereophotogrammetrie. *Int. Arch. f. Photogrammetrie.* 1914.
71. K anthropologii kolonie české ve Vidni. *Národop. věstnik* 1915.
72. Tělesná výška obyvatelstva v zemích českých dle výsledků měření při odvodech. *Národop. Věstnik* 1916.
73. Die Phys. Beschaffenheit u. die Kriegstüchtigkeit d. böhm. Volkes. „Das Böhmisches Volk“ vyd. Tobolka. 1916.

74. Tělesné vlastnosti českého lidu. Knih. „Za vzděláním“. Praha. 1916.
75. Posudky o ohledání ostatků sv. Vojtěcha, sv. Norberta a t. d. Pam. arch. 1917.
76. Ethnogenie českého národa. Pam. arch. 1917.
77. Vznik a počátky nár. československého. Knihovna. „Za vzděláním“ č. 100. 1917.
78. Podstata českého demokratismu. (Původ slavných mužů českoslov.). Nár. Listy č. 75. 1918.
79. Trepanace a jiné operace na hlavě za pravěku v zemích českých. Cas. lék. čes. 1918.
80. Předhist. trepanace a kauterisace lebek v zemích čes. Pam. arch. 1918.
81. Plemeno a národ. Předn. jednoty filosof. č. 2. 1919.
82. Jakou cenu mají plem. znaky pro eugenické snahy v našem národě. Haškovicova Revue neurolog. 1919.
83. The Origin and Beginnings of the Czechoslovak People. Smithsonian Report for 1919. Washington str. 471—486. Separat: Washington. č. 2614.
84. Les origines du peuple tchécoslovaque. La Rép. Tchécoslovaque 1920.
85. Graphic Representation of the Inside of the Skull with spec. reference to the Pituitary Fossa. Amer. Journal of Anthropology. 1920.
86. The Testing of physical Efficiency. Amer. Journ. of. Anthropology 1921.
87. Tělesné znaky A. Velflika. Techn. obzor. 1921.
88. L'âge dentaire comme signe du développement total. Revue anthropologique. 1921.
-